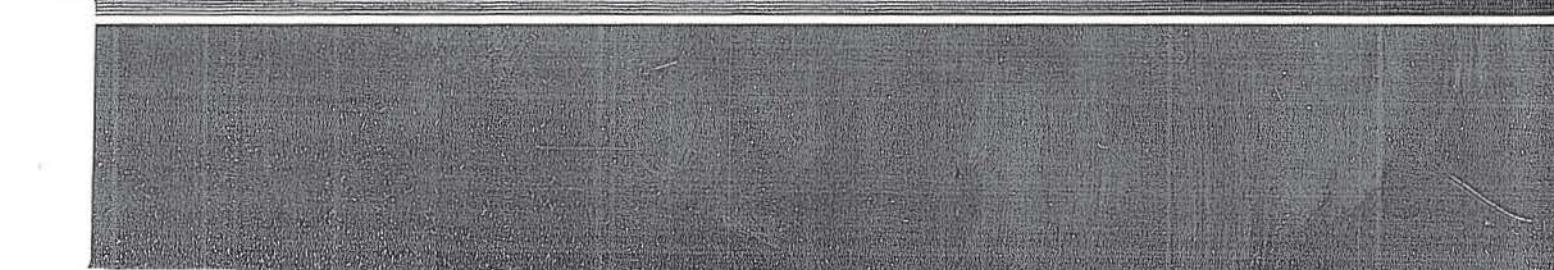
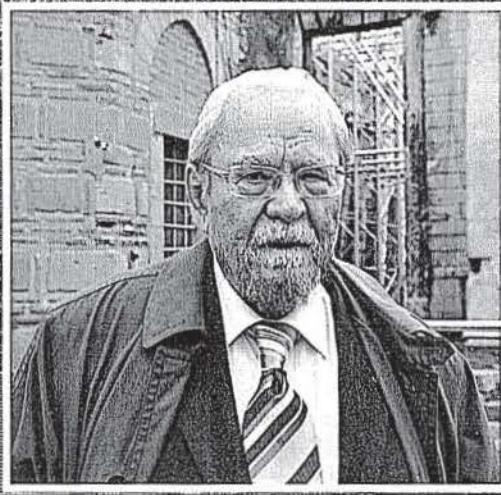
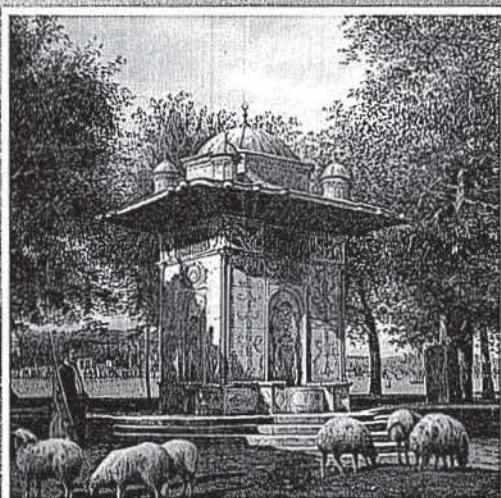

MİLLİ SARAYLAR

KÜLTÜR - SANAT - TARİH DERGİSİ SAYI: 7 / 2011

Belgelerle Milli Saraylar

T. Cengiz Göncü*

*M*illi Saraylar Daire Başkanlığı'na bağlı saray, köşk ve kasırlar ile bu yapılarda muhafaza edilen tarihi objeler, 19. yüzyıl Türk tarihinin kültür-sanat ortamının anlaşılmamasında ve anlatılmasında büyük önem taşır. Bu özellikli yapıların ve tarihe tanıklık eden objelerin envanterinin gerçek anlamda gün yüzüne çıkarılmasında ise arşiv belgelerine müracaat etmek kaçınılmazdır. Devlet işleyişindeki her türlü muamelatta kayıtlara/arşivlere başvurmayı bürokratik bir ilke olarak benimsemiş olan Osmanlı Devleti, sultanat saraylarına ilişkin tüm kayıtları da titizlikle tutmuş ve arşivlemiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı bünyesinde 1989 yılından itibaren araştırmaya açılan Hazine-i Hassa, Mabeyn-i Hümâyûn, Yıldız –ve kısmen Darbhane-i Âmire- tasnifleri Milli Saraylar açısından birinci derecede kaynak malzemeyi ihtiva etmektedir.

19. yüzyıl saraylarına ilişkin yapılan arşiv incelemeleri sırasında Dolmabahçe Sarayı'nın iki önemli objesi hakkında yeni bilgiler tespit edildi. Bunlardan ilki sarayın Süfera (elçiler) salonunda sergilenen saatle ilgilidir. Bu güne degen "Mısır Valisi Abbas Hilmi Paşa'nın hediyesi" olarak anlatıla gelen söz konusu saatin Yusuf Kamil Paşa tarafından Çırağan Sarayı'nın inşasının bitiği (1871) ve padişahın bu sarayda ikamete başlaması (nakl-i hümâyûn) üzerine hediye ettiği anlaşıldı. Ancak, belgelerdeki ifadeye nazaran Kamil Paşa'nın esas amacı bir saat hediye etmek değil, Saray'ın bitişini tebrik amacıyla kaleme aldığı dörtlüğü sunmaktır. Bir başka ifade ile yazılan dörtlüğü bir kâğıt üzerine yazarak değil süslü ve görkemli bir saatin dört cephesine nakşettirerek takdim etmeyi tercih etmiştir. Kamil Paşa, padişaha sunduğu arzuhalinde ayrıca hastalığına şifa amacıyla yaptığı Mısır'dan getirdiği bazı hediyeleri de padişaha arzetmek isteğini dile getirmektedir.

İkinci belge ise Dolmabahçe Sarayı'nın Muayede Salonu'nda asılı bulunan devasa boyuttaki kristal avizeyle ilgilidir. Bilindiği üzere sözkonusu avize yakın zamana kadar İngiltere Kraliçesi Viktorya'nın hediyesi olarak bilinmektediydi. Avizenin 9 Nisan 1852'de Osmanlı Devleti tarafından, masraflar dahil yaklaşık dokuz bin Osmanlı lirası karşılığında İngiltere'ye sipariş olunduğu,

1

1 Yusuf Kamil Paşa'nın Çırağan Sarayı'nın bitişini tebrik amacıyla Sultan Abdülaziz'e hediye ettiği saat.

2 Sultan Abdülaziz.

464 havagazı kandili bulunduğu ve 1853 yılının yaz aylarında (Temmuz ya da Ağustos) İstanbul'a getirildiği tespit edilmiştir.

Bu defa tespit edilen belge ise bir öncekinden eksik kalan bilgileri tamamlamaktadır. Yine Başbakanlık Osmanlı Arşivi Mabeyn İradeler evrakı arasında tespit edilen belge, avizenin siparişi ile ilgilenen İhtisab Nazırı Hüseyin Bey'in takririni üzerine Sadaret tarafından Mabeyn-i Hümâyûn Başkitabet Makamına sunulan bir tezkiredir. Tezkirede Beşiktaş Sahilsarayı Divan Mahalli (Muayede Salonu) için sözkonusu avizenin *merhume* valide sultan tarafından İngiltere'ye sipariş olunduğu, avizenin İstanbul'a getirilmesine birkaç ay zaman kaldığı, beş taksitinin ödendiği ve 1.000 Osmanlı lirası tutarındaki altıncı taksitinin de vadesinin geldiği hatırlatılmaktadır. Vadesi gelen taksitin Padişah'a bildirilmesinden çekinildiği (*teeddüb* edildiği) ancak bu hususun uygun bir dil ile (*husn-i ifadesiy-le*) ifade edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Yusuf Kamil Paşanın Çırağan Sarayı'nın Bitişini Tebrik Amacıyla Sultan Abdülaziz'e Hediye Ettiği Saat

BELGE-IBOA, MB 161/174, (r. 1287/1871 tt)

Müeyyid-i erkân-ı din u devlet ve müşeyyid-i esâs-ı mülk u millet veliyy-i nimet-i bî-minnet padişah-ı hilâfet-menkibet efendimizin sâye-i meâli-vâye-i hümâyûnlarda zîynet-sâz-ı mevâki u emâkin olan mebâni-i cesîme misillü zât-ı ferîste-simât-ı mülükânelerine mahsûsan resm-i matbûî icâd ve levâzımı iâdâd kılınan Çırağan sahilsaray-ı hümâyûnları "Yazdı Kâmil levh-ı a'lâda görüb tarihini, Eyledun bâlâ saray bünyâd Han-ı Abdülaziz" tarihinde husn-ı itmâma karîn ve nakl ü teşrif-i şevket-redîf-i hazret-i padişâhîleri ile mahsûd-ı sipihr-i berreyn olarak yevm-i tebrîk ve tes'îdinde inşâdiyla dilşâd olduğum "Padişahim bu saray-ı şevkete iclâl ile, Her sene nakl-i hümâyûnun hümâyûn-fâl ola, Tâ ki mîkât-ı felek tayîn-i evkât eyleye, Her dakikan saat ve her saatin yüz sâl ola" kîta-i duâ-peymâ pişgâh-ı nigâh-ı cihân-âgâh-ı hazret-i hilâfetpenâhîlerine bir saat-i serâser-i saâdet çâr cihetinde sûret-numây-ı hayru'l-fâl olmasını îmâ etmekle şekl-i mahsûsa imal ettirilerek takdimine ictisârdan maksûd-ı ubeydânam hâk-pây-ı hümâyûn-ı hazret-i veliyy-i nimete takdîme-i lâyika manası olmayub mücerred kîta-yı müteyemmini'l-meâlin sûret-i muharrerede arz u beyânından ibâret olmasıyla beraber za'f-ı vûcûd-ı çâkerâneme cüst ü cû-yi devâ ve tebdîl-i âb u hevâ zîm-nında bâ-ruhsât-ı merhamet-âyât-ı hazret-i padişâhîleri azîmet ve avdet eylediğim Mîsrîda iki kîta pusula mûcebine tedârik olunabilen çend aded kadîm ve cedîd ekvâb-ı sînî (Eğer burada sîn kelimesini Çin manasına alıyor ise büyük harfle yazmak lazım gelir. Yahut ekva-bin yanına sîni kelimesini de ilave etmiş olarak düşünebiliriz.) ve bazı kibâş-ı Mîsrî ve gâv-ı beyâbânî dahi şâyed manzûr-ı şevket-mevfûr-ı hazret-i cihânbanîleri buyrular itikâdiyla atebe-i felek-kevkebe-i hazret-i padişâhîlerine arz u takdîm kılınmış ise de kâtibe-i ahvâlde emr u fermân şevketlu kudretlu veliyy-i nimet-i bî-minnetimiz efendimiz hazretlerinindir.

Yusuf Kamil Paşa.

Kulları
Kâmil

3

۴
سبد و درست احتمام او را به اشتبه نمکه بجهت لذیث منکر. رفته مظفر شوکوفنی، هفتاد پارسیان چهل و دو زکر و اونتا ایزدیه
صبه و دروزه تضخی نیز عصره نک اوت فاتحه وضع بحثه اوین. او زده روشنویخ با تضخیه اعده و نیمه
نای اپنی تضخیه ریاضی راهه رسانه او را به اشتبه نمکه بجهت لذیث منکر. که این را به طرف استغاثه اشدا او نیمه
و منکر اوینه ایگر که بمنزه صکره خفدا را چم و میله را زم طرف بخطب جهنم مایه همیده طرف استغاثه اشدا او نیمه
تضخیه ریاضه ریاضه جهلاه امر و اراده نیسته همان بخطب اینه میخنده بمنزه رهاییه رفته به صوبه والدنه

تئیزت اولینه او بابه
اعماره عالیه تعلیم
مشهور و متفوق را بخواه و والده سمعه افکر هفتاد که طغیانه شده سه سی هزاره روایه حقیقیه
او نشید از شیوه اتفکریه ام و سیاره بیانه اولویه دستیزی است غار فضیله او دره اعماقیه تندیه
نقطیه و پیشنهادیه همراه هنرهاست افکر هفتاده تاریخ و ادبیات افسوس ایه او و زندگانیه
کلمه هفتاده خلیل فاسد او بیتفہ بالاضحیه بتوطه فتنه ششم و درجه هفتم و اوله زید لفظیه فاسد
نموده هفتاده خلیل فاسد او بیتفہ بالاضحیه بتوطه فتنه ششم و درجه هفتم و اوله زید لفظیه فاسد
نموده هفتاده خلیل فاسد باز همچنانه موسمه خاص است و بیطفه شیوه فتوح و صدر و بیطفه شیوه فتوح
نموده هفتاده خلیل فاسد باز همچنانه موسمه خاص است و این احتساب ناظری صدیقیه افکر هفتاده باز تکراره (۱۵)

**Dolmabahçe Sarayı'nın En Büyük Avizesi:
Bezm-i Alem Valide Sultan'dan Unutulmaz Bir Hatıra**

BELGE-II

BOA, MB.İ 10/120, (17 S 1269/26 Mayıs 1853)

Reside-i dest-i ihtiyam olan işbu tezkire-i behiyyeleriyle mezkûr defter manzûr-ı şevket-mevfûr-ı hazret-i padişahî buyrulmuş ve zikrolunan avizenin bu tarafa hiyn-ı vürûnda tüfenkhâne-i âmirenin üst katına vaz' olunmak üzere devletlu Fethî Paşa hazretlerine i'tâ ve teslimi ve mezkûr avizenin altıncı taksiti ve masârif-ı râhiye ve sâire olarak bundan sonra ne mikdar akçe verilmesi lazımgelir ise mâbeyn-i hümâyûn taraf-ı eşrefine işâr olunması müteallik ve şerefsudûr buyrulan emr u irade-i seniyye-i cenâb-ı cihanbânî mukteza-yı münîfinden bulunmuş ve marr'u-l-beyân defter yine savb-1 vâlalarına iade kilinmiş olmağla

fi 17 § sene [12]69.

Merhûme ve mağfûrun lehâ cennetmekân valide sultan efendimiz hazretleri tarafından Beşiktaş Saray-ı Hümâyunu Dîvân mahall-i âlisine talîk olunmak üzere İngiltere'ye emr u sipariş buyrulmuş olan dörtyüz altmış dört gaz kandilli avize esmânının şîmdiye kadar beş taksiti verilmiş ve hâk-pây-ı hümâyûn-ı cenâb-ı mülükâneye ifadesine her ne kadar teeddüb ve ihtirâz olunmuş ise de avize-i mezkûrenin gelmesine çend mâh kalmış olduğundan bi'z-zarûr bir kîta defteri tanzim olunarak leffen takdîm kılınmış olmayla husûs-ı mezkûrun hâk-pây-ı hümâyûn-ı hazret-i padişâhiye husn-ı ifadesiyle ol babda şerefsunûh ve sudûr buyrulacak irade-i seniyye-i cenâb-ı mülükânenin işâri ifadesine dair ihtisâb nazırı Hüseyin Beyefendi hazretlerinin tezkiresi fi 15 Ş sene [12]69.